

Osemdesiat štyri percent

George Virsik

Nedávno boli uverejnené niektoré zaujímavé údaje o sčítaní ľudu na Slovensku z 26. mája 2001. Podľa neho žije teraz na Slovensku 5 379 455 osôb z ktorých 4 521 549, teda 84,05 % uviedlo že sú veriaci, 83,89 % kresťania, ostatní veriaci sú židia (2310) a iní, či veriaci ktorí sa neprihlásili k žiadnej kresťanskej cirkvi. Pritom ku katolíckej cirkvi sa prihlásilo 3 927 951, teda 73,02 % všetkých občanov (z toho 68,93 % rímskokatolíkov a 4,09 % gréckokatolíkov), k evanjelikom 372 858, teda 6,93 %, k reformovanej cirkvi (kalvinisti) 109 735, teda 2,03 %, k pravoslávny 50363, teda 0,93 %, k svedkom Jehovovým 20 630, atď.

Predtým než sa pokúsime komentovať tieto, napohľad povzbudzujúce čísla, uveďme dve porovnaní. Predovšetkým so slovenskou situáciou spred desať rokov. Počet obyvateľstva sa zväčšil iba o necelé dve percentá, počet katolíkov však o 16,7 % a počet veriacich všetkých kategórií dokonca o 17,7 %. Toto možno vysvetliť tým, že ak roku 2001 z tých čo sa neprihlásili ako veriaci, 13 % zaškrtnulo rubriku bez vyznania a iba 3 % nezodpovedalo otázku, v roku 1991 tých čo sa hlásili ako bez vyznania bolo 9,8 %, ale tých ktorí nezodpovedali otázku o vierovyznaní bolo až 17,4 %. Ak by sme tých, ktorí nezodpovedali otázku, v roku 2001 aj charakterizovali ako de facto neveriacich (ktorí sa k svojej nevere nechceli či nevedeli otvorene priznať), v roku 1991 sem patrila zrejme veľká časť ľudí, ktorým krátkodobý odstup od komunistického éry akosi bránil uvedomiť si svoj vzťah k náboženstvu, resp. sa k nemu otvorene priznať. Oveľa menej ich ostalo takto nerozhodných aj po desiatich rokoch. Niektorí sa prihlásili do radov neveriacich, väčšina však sa rozhodla pre niektorú z kresťanských vyznaní, či už ako dôsledok aktívnej konverzie, či iba v súlade s novoobjaveným faktom, že su vlastne pokrstení.

Tak či tak, dôležité je, že štatistiky nehovoria o tom, koľkí budú spasení, či koľkí sú platnými členmi tej ktorej cirkevnej kongregácie, ale iba o tom, *koľkí si prajú aby s nimi úrady a vládna moc počítali ako s veriacimi* a podľa toho aj riadila svoju politiku, kultúrnu, školskú, ale aj finančnú. A tých je teda na Slovensku 84 percent! A to napriek odhováracej kampani niektorých politických a ideologických subjektov — či práve preto? — ktoré argumentovali tým, že čím viac ľudí neuvedie žiadne náboženské vyznanie, o to menej peňazí dostane cirkev zo štátneho rozpočtu. Napríklad na domovskej stránke “Bratislavského klubu Spoločnosti Prometheus” čítame mimo iné:

Aj ľudia bez náboženského vyznania, ľudia s vedeckým svetovým názorom majú svoju hierarchiu hodnôt, majú svoje zásady, sú pracovití, čestní, mnohí z nich dosahujú prvotriedne výsledky vo svojej profesii. Nehanbime sa za to, že to dosahujeme bez viery vo všemohúceho, ale na základe svojej vnútornej sily, presvedčenia, vnútorných etických a morálnych hodnôt.

Nebojme sa do rubriky č. 12 vo formulároch o sčítaní obyvateľstva napísať, že sme bez náboženského vierovyznania. Nebojme sa hovoriť aj iným, že to nie je hanba. ... aj Váš hlas je dôležitý a bude spolurozhodovať v príprave závažných právnych dokumentov a toho, kam pôjde časť Vašich daní v našej spoločnosti.

A výsledok? Ak roku 1991 by ich poslúchlo najviac 27,2 % obyvateľov, po takýchto “exhortáciach” ich ostalo sotva 16 %. Možno aj preto, že pojem “vedecký svetový názor” mnohí asociujú so skúsenosťami spred 1989, a takisto s ňou spojenú “hierarchiou hodnôt”. Ide však aj o niečo iné. Aj v tomto citáte, ale aj inde na Slovensku, je zameňovaná viera v Boha s podporou niektoej

kresťanskej, najčastejšie katolíckej, cirkvi. To je špecifikum, ktoré je myslím dedičstvom po Československu, kde sa zaužíval termín “bez vyznania” temer totožný s postojom tých, ktorí po r. 1918 na Masarykovu výzvu, hlavne teda v Čechách, vystupovali z cirkvi, najčastejšie katolíckej.¹ Na druhej strane, napríklad v USA podľa rôznych prieskumov verejnej mienky až 95 % ľudí povie, že verí v Boha, zatiaľčo tých, čo aktívne podporujú nejakú cirkev je predsa len menej. Keďže tam je rozluka cirkvi od štátu, do viditeľnej aktívnej podpory sa ráta predovšetkým podpora finančná. Podobne v Austrálii. V Nemecku, kde nie je odluka cirkvi od štátu, existuje veľmi početná kategória ľudí, ktorí sú pokrstení, ale z cirkvi vystúpili, čiastočne z protestu proti niektorým jej postojom, ktoré sa im neľúbia, ale často iba preto, aby nemuseli platiť cirkevnú daň. Hoci mnohí z nich na otázku či veria v Boha odpovedia kladne a na sčítacom hárku by sa asi prihlásili k cirkvi v ktorej boli pokrstení. Pre nemecké úrady je ale rozhodujúcejšie to či sú oficiálne prihlásení ako príslušníci niektorej cirkvi, aby im mohli strhávať cirkevnú daň. Preto tam nie je tak dôležité ako na Slovensku to, aká rubrika sa vyplní na sčítacom hárku. Samozrejme tak isto to nie je dôležité v krajinách, ako USA či Austrália, kde je už zavedená odluka cirkvi od štátu a preto štát v podstate nezaujíma ako cirkev svoju dušpastiersku činnosť financuje (niečo iné je ich charitatívna činnosť, ktorú štát často aj podporí, alebo aspoň povzbudí).

Keďže pojem “bez vyznania” kamufluje rozdiel medzi tými čo veria v Boha a tými, ktorí podporujú — aktívne či iba prihlásením sa na sčítacom hárku — niektorú cirkev, možno iba hádať, že na Slovensku “veriaci v Boha, ktorí sa nehlásia k žiadnej cirkvi” sú zahrnutí medzi tými čo nezodpovedali otázku o vierovyznaní, prípadne i medzi tými, čo napísali “bez vyznania”. Pozoruhodné preto na výsledkoch sčítania ľudu na Slovensku je nie natoľko ani vysoké percento veriacich ako takých, ale vysokých 83,89 percent tých, ktorí svojím hlasom chcú podporiť niektorú z kresťanských cirkví, teda presne to, proti čomu ich nabádali nepolepšiteľní vyznavači “vedeckého svetového názoru”.

Máme samozrejme ešte jeden štát kde pojem “bez vyznania” je zaužívaný v presne rovnakom slova zmysle ako na Slovensku. Pri sčítaní ľudu v Českej republike 1. marca 2001 sa pod rubriku “bez vyznání” podpísalo 58,3 % obyvateľov, a k rôznym vierovyznaniam 31,7 %. Vysoké je tu percento tých, ktorí sú uvádzaní pod hlavičkou “nezištno”, teda až 10 %. U nich možno špekulovať — podobne ako v slovenskom prípade, ibaže tam takých boli iba tri percentá — že sa jedná buď o ateistov, agnostikov, alebo o ‘súkromných’ veriacich, ktorí nechcú byť asociovaní so žiadnou cirkvou. Čo sa týka katolíkov, tvoria 26,3 %, konkrétne 2 709 953 duší, čo je aj *absolútne oveľa menej* ako 3 927 951 katolíkov na Slovensku. Nemal by to byť veľmi prekvapivý výsledok, hoci množstvo, a hlavne úroveň, nábožensky relevantnej literatúry (preklady), ktorú možno nájsť v bratislavských kníhkupectvách, by mal svedčiť skôr o opaku. Vydavateľská politika a publikačné možnosti sa však neriadia natoľko potrebami veriacich ako skôr financiami a inými podporami neduchovného rázu, vrátane tých zo zahraničia, a tu Slováci, podobne ako v iných veciach, bohužiaľ musia tahať za kratší koniec.

K pojmu “bez vyznania” je najbližšie termín “no religion”. Tak to stálo napr. na austrálskom sčítacom hárku (v USA je zákonom zakazané pýtať sa pri sčítaní ľudu na náboženskú príslušnosť), preto môže byť vari zaujímavé porovnať tieto výsledky so slovenskými a českými. V austrálskom prípade

¹ Reakciou na túto novinku napríklad brat môjho starého otca nevyplnil pri sčítaní ľudu rubriku o národnostnej príslušnosti s odôvodnením “ak vy môžete byť bez vyznania, ja môžem ako kňaz byť bez národnosti”. (Bol totiž najprv farárom v Devínskej Novej Vsi, kde bol označovaný maďarskými úradmi za pansláva lebo kázal po slovensky, preložený na Žitný ostrov, kde kázal po maďarsky začo ho zasa čechoslováci označovali za maďaróna.)

Percent z cekového počtu obyvateľov	katolíkov	kresťanov	bez vyznania/no religion	neodpovedali
Slovensko	73,0	84,0	13,0	3,0
Austrália	27,0	70,9	16,6	8,7
USA	25	85	9	—
Česko	26,3	31,7	58,3	10,0

mám k dispozícii iba údaje z roku 1996, keďže výsledky z nedávneho sčítania ešte neboli uverejnené. Tie však sú veľmi jednoznačné a ľahko porovnateľné so slovenskými. Preto som ich tu uviedol a nie iba preto, že som s tamojšou situáciou osobne oboznámený. V prípade USA ide len o veľmi hrubé odhady čerpané z rôznych prieskumov verejnej mienky (a z Encyclopaedia Britannica 98, ktorá má údaje z roku 1995). Tých 9 % Američanov, čo pri prieskume verejnej mienky odpovedali “no religion” nie je v rozpore s výsledkom — potvrdeným niekoľkými prieskumami — že 95 % Američanov verí v Boha, lebo zrejme mnohí chápu “no religion” iba ako neafiliáciu so žiadnou cirkvou, zatiaľčo u Slovákov a Čechov “bez vyznania” znamená asi vždy úplnú neveru.

Nemeckú situáciu som si netrúfol do tejto tabuľky zahrnúť, lebo výsledky, ku ktorým som sa cez internet dostal, si navzájom protirečia (okrem toho temer vždy sú uvádzané osve pre západné a osve pre východné Nemecko). Je to zrejme dané tým, že niečo iné je počet pokrstených, niečo iné tých, ktorí ešte z cirkvi nevystúpili a zasa niečo iné počet tých, ktorí sa na sčítacom hárku k cirkvi v ktorej boli pokrstení aj priznali. Ešte otrasnejšie sú údaje o percentách ľudí, ktorí pri prieskumoch verejnej mienky odpovedali negatívne na otázku či veria v Boha, o iných základných článkoch kresťanskej viery ani nehovoriac. Napr. podľa “Observatory of Cults and Ideologies” (citované na stránke <http://msnhomepages.talkcity.com/spiritst/yebisannu/statamer1.htm>) iba 45% nemeckých občanov (dokonca len 20 % východonemeckých) odpovedalo, že verí v Boha. Najpozitívnejšia bola skupina (pokrstených) katolíkov z ktorých v Boha verí 63%! Ateizmus medzi mladými je vraj až na 66%.

Na druhej strane myslím nie je prioptimistické predpokladať, že praktický každý z tých 84 % Slovákov, ktorí sa prihlásili k niektorej cirkvi, by na otázku či verí v Boha odpovedal kladne. Aj keď, pravda, dôsledky, ktoré z toho bude vyvodzovať budú rôzne. V tomto zmysle by sme teda mali byť vari vďační agitátorom, ktorí svojím argumentovaním, že podpora cirkvi a viera v Boha je jedno a to isté, majú zásluhu na tom, že náboženská situácia na Slovensku, hociako sa na ňu možno dívať, nie je tak neurotická ako v Nemecku kde je podľa všetkého veľa takých, čo sa trebárz na sčítacom papieri označia za kresťanov, ale pritom neveria v Boha ani v iné základné články viery.

Azda tu stojí za to ešte spomenúť perličku, ktorú som našiel v Národnej obrode z 5. 11. 2001 v komentári “Boh ochraňuj Slovensko” od istého Petra Vavra. Hromží nad “nárastom počtu veriacich v otvorenej spoločnosti” a vysvetľuje to rôzne, najviac kritikou cirkevných predstaviteľov. Tiež si pri tom veselo pletie pohnútky, ktoré niekoho vedú k viere v Boha, s pohnútkami, ktoré ho vedú k tomu, aby sa rozhodol podporiť cirkev svojím zaškrtnutím na sčítacom hárku. Perlička spočíva v tom, že v tejto plejáde až dva razy uvádza (nemôže teda ísť o tlačovú chybu), že “viac ako každý ôsmy Slováčik teda verí v Boha...” čo je samozrejme neodškriepiteľná pravda, keďže 84 je viac ako 12,5. Lebo — ako každý gymnazista vie — “každý ôsmy Slováčik” znamená to isté ako 12,5 percenta

Slovákov.

Porovnanie výsledkov slovenského a českého sčítania ľudu, ktoré sa konali temer súčasne, by však malo vyvrátiť jeden mýtus. Totiž, že náboženskú situáciu vo východnej Európe po 1989 možno vysvetliť iba vyše štyridsaťročnou vládou marx-leninského socializmu s jeho oficiálne pretlačovaným “vedeckým svetovým názorom”. Lebo aj napriek problémom spojeným s porovnávaním výsledkov so západnými, niet pochyby, že Slovensko patrí k najreligióznnejším — aj v kresťanskom, aj v užšom katolíckom slova zmysle — krajinám Európy, zatiaľčo Česko k najmenej religióznym. A ak sa pod 58,3 % “bez vyznání” (v Prahe 65,4 %, v Sudetách dokonca všade vyše 70 %) má naozaj rozumieť nie iba nepríslušnosť k žiadnej cirkvi, ale nevera v Boha (v akejkolvek forme), tak je to aj kuriózum, ktoré asi nemá obdoby medzi národmi európskeho kultúrneho pôvodu. Tých 84 percent na Slovensku nemožno teda vysvetľovať iba ako reakciu na komunistický útlak, muselo tam hrať rolu aj niečo špecificky slovenské, niečo čo je zapísané v slovenskej kultúrnej identite, ak mám použiť tento okrádlený novotvar.

Peter Vavro vidí príčiny pre túto skutočnosť

- (a) vo “verejnej legitímácii komunistickou propagandou potláčaného náboženstva”,
- (b) vo “verejnom pritakaní aktuálnej oficiálnej línie, ktorá sa hlási ku kresťanským a národným hodnotám”,
- (c) v poklese životnej úrovne.

Čo sa týka poslednej príčiny, o tomto, dúfajme dočasnom, zjave možno hovoriť vari vo všetkých východoeurópskych štátoch, napriek tomu tam nebadáť taký nárast religiozity, skôr naopak ako napríklad v Čechách. A tie prvé dve hovoria, ak im správne rozumiem, že zatiaľčo oficiálna protináboženská propaganda nenašla v národe živnú pôdu, oficiálna pro-kresťanská ‘propaganda’ túto živnú pôdu nachádza. Nuž ako lepšie vyjadriť fakt, že kresťanské preferencie sú u Slovákov hlbšie zakorenené v ich kultúrnej tradícii než ako by sa na prvý pohľad zdalo. A zrejme tiež hlbšie ako u mnohých iných európskych národov. Tak hlboko, že ani štyridsaťštyri ročná doba komunistického a pred-komunistického temna, ani post-komunistických dvanásť rokov ekonomických neistôt touto typicky slovenskou vlastnosťou — stáť nohami pevne na zemi, zakorenení v tradíciách, ale zrak pritom upierať hore, k Transcendentnu — nevedeli veľmi otriasť. Pravda, určitú rolu to zohrali aj relatívne lepšie skúsenosti národa s duchovnými a cirkevnými predstaviteľmi, než s predstaviteľmi politickej moci, komunistickej i post-komunistickej, a s ideologickými apologetmi “vedeckého svetového názoru”.

My z emigrácie, ktorí sme si svoje náboženské, kultúrne i svetonázorové, korene ešte neprestali vážiť, môžeme tentoraz byť na Slovensko hrdí. A modliť sa, aby slovenskí cirkevní predstavitelia, ktorí týmito výsledkami dostali od národa taký jednoznačný mandát — duchovný, ale v istom zmysle aj politicko-morálny — si boli vedomí tejto zodpovednosti a tento mandát aj vedeli využiť. Samozrejme *ad majorem Dei gloriam*, ale aj pre dobro národa. A tiež, aby toto kolektívne vyznanie viery neostalo iba nádejnou štatistikou, ale sa aj odrazilo v hodnote duchovného kapitálu, ktorým Slovensko, viac než mnohé iné krajiny, bude môcť prispieť do nemateriálnej pokladnice budúcej zjednotenej Európy.